

AM'

"Er ontstaan
verbindingen
die je anders
nooit zou krijgen"
Darius Reznek

Het Butterfly Effect
Kan de vleugelslag
van een vlinder een
tornado veroorzaken?

"Als je je handen
ervan aftrekt,
stort het in"
Femmianne
Bredewold

Omgekeerde integratie

Samenleven
met verschil

“Onderlinge verbinding is ontzettend belangrijk.”

Toen ik elf was, kreeg mijn vader een herseninfarct. Plotseling moest hij zoeken naar woorden, in zinnen die niet helemaal wilden landen. Toch zag ik hem niet als anders. Hij was boven alles gewoon nog steeds mijn stoere, lieve vader. Ik herinner me nog goed dat wij op een dag samen naar de slagerij gingen en de slager hem een plakje worst aanbood en niet mij, het kind. Op dat moment werd ik mij er eigenlijk pas voor het eerst van bewust dat mijn vader ‘anders’ was, of in ieder geval zo door anderen werd gezien. Het kon mijn vader niet veel schelen. Hem interesseerde het weinig wat anderen van hem dachten. Maar dat was al zo voor zijn infarct. Wat dat betreft was er in ieder geval niets veranderd.

Bijzonder hoogleraar Femmianne Bredewold doet al jaren onderzoek naar samenleven met verschil. In het hoofdinterview in deze AMuse gaat ze uitgebreid op het onderwerp in. Haar pleidooi? In de veranderende samenleving, waarin omzien naar elkaar steeds belangrijker wordt, moeten we het verschil veel serieuzer nemen. Maar in de erkenning van die verschillen zit wel een nuance. Uit haar onderzoek komt namelijk naar voren dat sommige mensen beslist niet willen worden aangesproken op hun verschil, terwijl het anderen – net zoals mijn vader destijds – niet veel kan schelen en weer anderen zich hier juist op laten voorstaan. Daarom pleit Femmianne ervoor om het verschil altijd serieus te nemen.

Maar tegelijkertijd zegt ze: “Het is wel de vraag of je het voorop moet stellen of niet.”

AM ontwikkelt verschillende projecten waarin samenleven met verschil centraal staat, zoals Park Voorburg in Vught. Het voormalige instellingsterrein van Reinier van Arkel wordt de komende jaren getransformeerd volgens een integrale visie op wonen en zorg. Er worden nieuwe woningen gerealiseerd, terwijl de bestaande zorg blijft. Architect Darius Reznak vertelt in deze AMuse hoe je er – vanuit architectonisch perspectief – voor kunt zorgen dat er een prettige, ongedwongen onderlinge verbinding ontstaat tussen mensen met en mensen zonder zorgbehoefte.

Die onderlinge verbinding is ontzettend belangrijk, weet ook Stijn van Kreijl, oprichter van Butterfly Effect, een sociale onderneming die partijen op het gebied van wonen, zorg en welzijn helpt bij de ontwikkeling van zorgzame, bruisende gemeenschappen. Zo ook in Park Voorburg Vught. Toevallige, ogenschijnlijk kleine ontmoetingen tussen mensen kunnen een enorme impact hebben op het welzijn van bewoners in een buurt. Butterfly Effect wil de kans op die toevallige ontmoetingen vergroten. Voor mij is dit de kern van mijn werk; buurten ontwikkelen waar mensen niet los van elkaar leven, waar acceptatie, begrip en een zekere zorgzaamheid vanzelfsprekend zijn. Ik ben ervan overtuigd dat we daarmee het verschil kunnen maken.

"Het is belangrijk om het verschil te erkennen."

6

- 6 **Samenleven met verschil**
Volgens Femmianne Bredewold
- 14 **Placemaker**
Kristel Tholen-Robben
- 16 **Het Butterfly Effect**
Hoe toevallige ontmoetingen alles kunnen veranderen
- 22 **Placemaker**
Marthe Singelenberg
- 24 **Park Voorburg**
Darius Reznak
- 32 **Placemaker**
Enny van Arkel
- 34 **Bijzonder Hernesseroord**
Een bijzonder inkijsje in een bijzonder oord
- 44 **Placemaker**
Gerjan van Stralen
- 46 **Machiel van Dorst**
Over de menselijke maat als inspiratiebron
- 52 **Placemaker**
Jeroen Loeffen
- 54 **Column**
Ronald Huikeshoven

"Mensen hebben het nodig om ervoor anderen te kunnen zijn."

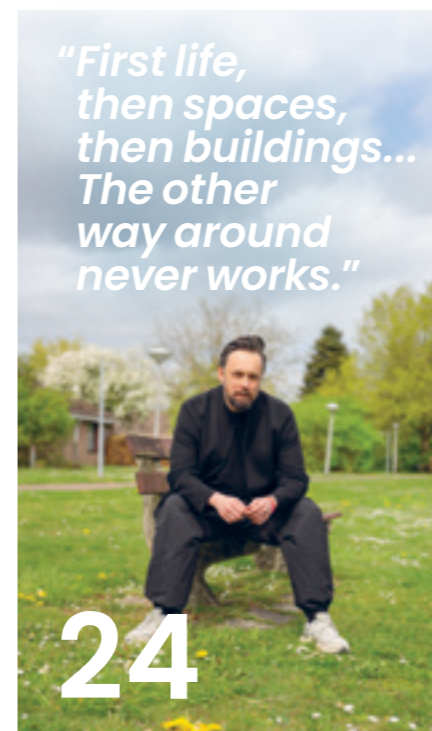
16

"Wanneer je kijkt naar wat mensen het gelukkigst maakt, staan gezondheid en veiligheid voorop."

Faculteit Bouwkunde, TU Delft (fotograaf Robin Utrecht)

46

"First life, then spaces, then buildings... The other way around never works."

24

34
Bijzonder Hernesseroord

TOESCH

Samenleven met verschil

Femmianne Bredewold is bijzonder hoogleraar Samenleven met Verschil aan de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht. Als socioloog houdt zij zich al haar hele loopbaan bezig met het prangende vraagstuk: wat is goed samenleven en hoe doen we dat nu eigenlijk? Vanuit haar leerstoel richt ze zich vooral op mensen die op een bepaalde manier ondersteuning nodig hebben door bijvoorbeeld een verstandelijke of psychische beperking. Al op jonge leeftijd was Femmianne geïnteresseerd in deze mensen. "Het viel mij op dat zij vaak niet goed mee konden doen. Dat raakte me. Ik vroeg mij af wat er nou precies gebeurde en waarom ze niet vanzelfsprekend meedoen." Na jarenlang onderzoek weet Femmianne één ding zeker. Haar pleidooi? "In de veranderende samenleving, waarin omzien naar elkaar steeds belangrijker wordt, moeten we dit verschil veel serieuzer nemen." Anneke Jongerius sprak met Femmianne over samenleven met verschil en hoe we dat op een goede manier kunnen doen.

“Ik pleit ervoor om het verschil altijd serieus te nemen. Maar het is wel de vraag of je het voorop moet stellen of niet.”

Waarom pleit je ervoor om het verschil veel serieuzer te nemen?

“Wij hebben het in Nederland vaak over een inclusieve samenleving waarin iedereen mee kan doen. Maar om zo’n samenleving te bereiken, moet je erkennen dat er verschillen zijn. Ik heb veel onderzoek gedaan op instellingsterreinen. Daar sprak ik meestal met de ouders van cliënten, omdat veel cliënten dat zelf niet konden. De ouders gaven aan dat hun kind in de samenleving heeft gewoond, maar dat het gewoonweg niet ging. Het was te snel, te individualistisch. ‘Er is daar geen ruimte voor mijn kind,’ zeiden ze. Dat laat zien dat het verschil in onze samenleving te weinig serieus wordt genomen en er daarom aparte plekken voor hen zijn ingericht.”

Dus het is juist goed om de onderlinge verschillen te benadrukken? Staat dat een inclusieve samenleving niet in de weg?

“Het is belangrijk om het verschil te erkennen. Want vaak zie je het meteen en dan gebeurt er al iets in de interactie. Om dan maar net te doen alsof het er niet is. Dat werkt niet. Iris Marion Young – een Amerikaanse politicoloog en socioloog – stelde dat wanneer je gelijkwaardigheid of sociale inclusie wilt voor alle groepen, je dit op twee manieren kunt bereiken. Ten eerste door te benadrukken wat wij met elkaar gemeen hebben, oftewel: gelijkheid als uitgangspunt. Ten tweede door rekening te houden met verschil. Maar er is nog een derde optie. Je kunt de twee ook combineren om zo gelijkheid te realiseren.”

Kun je dat toelichten?

“Laat me eerst even teruggaan. Ik heb de afgelopen jaren ontzettend veel mensen met een verstandelijke of psychische kwetsbaarheid gesproken. Sommigen van hen wilden vooral niet laten zien dat ze een beperking hadden. Zij zeiden: ‘Pak me niet op mijn verschil. Ik ben gewoon als ieder ander.’ Aan de andere kant zaten er mensen tussen bij wie het direct duidelijk was dat ze anders waren. Zij lieten zich hier juist op voorstaan. Zo van: ‘Ik heb een psychische kwetsbaarheid en van daaruit heb ik iets te vertellen.’ Hoe je het beste te werk kunt gaan, hangt dus af van welke groep je voor je hebt. Ik pleit ervoor om het verschil altijd serieus te nemen. Maar het is wel de vraag of je het voorop moet stellen of niet.”

Wat betekent dit concreet?

“Er bestaan allerlei plekken in onze samenleving waar mensen met een beperking ook zijn uitgenodigd. Denk bijvoorbeeld aan een pluktuin. Doordat er steeds meer wordt bezuinigd op de zorg worden dat er alleen maar meer. Maar vaak staan op dit soort plekken de verschillen niet voorop. Immers, deze plekken zijn bedoeld voor iedereen. Dan zie je dat deze mensen als eerste uitvallen. Bijvoorbeeld omdat zij niet naar binnen durven of door hun beperking niet naar binnen kunnen. Er is in dit geval weliswaar ruimte voor verschil, maar het is niet goed uitgewerkt.”

Dus de uitwerking moet centraal staan om samenleven met verschil tot een succes te maken?

“Laat me nog even een stapje teruggaan. Het is goed dat er ‘gewone’ plekken zijn waar mensen met een verschil terecht kunnen. Want veel van hen willen worden aangesproken op wat ze gelijk hebben aan anderen, niet op hun verschil. Ze willen loskomen van hun rol als cliënt of patiënt. Maar dan is het wel zaak om rekening te houden met de beperking die zij hebben. Als dat niet goed wordt uitgedacht, zie je dat mensen zonder beperking de boventoon voeren. Daarom is het belangrijk dat er daarnaast plekken zijn waar het verschil alle ruimte krijgt.”

Wat bedoel je daar precies mee?

“Daarmee bedoel ik plekken waarbij wordt gedacht vanuit het verschil en waar anderen mogen invoegen.”

Zoals de ontwikkelingen van AM waar omgekeerde integratie centraal staat?

“Precies. Als je denkt vanuit het verschil en anderen mogen invoegen, levert dat iets heel anders op.”

AM gaat het voormalige Zorgpark Reinier van Arkel in Vught transformeren. Hier staat omgekeerde integratie centraal. Wat mogen wij zeker niet vergeten om dit tot een succes te maken?

“Onthoud dat bij dit soort instellingsterreinen – waarvan er in Nederland nog best veel zijn – ontzettend veel kennis zit. De mensen die hier wonen of werken, zoals bestuurders, verzorgers, cliënten en hun ouders, weten als geen ander wat ervoor nodig is om van een club een gemeenschap te maken. Daarom zou ik als eerste met hen in gesprek gaan.”

“Veel van hen willen worden aangesproken op wat ze gelijk hebben aan anderen, niet op hun verschil.”

Zijn er los daarvan nog dingen waar wij rekening mee kunnen houden?

“Voor beide plekken gelden dezelfde vijf principes. Eigenlijk zijn ze voor iedereen belangrijk. Maar net een beetje extra voor mensen met een beperking of ondersteuningsvraag.”

Om welke vijf principes gaat het?

“Ten eerste moet er sprake zijn van een verwelkomende omgeving. Mensen met een beperking vinden het bijvoorbeeld fijn als ze worden opgehaald of als er iemand aanwezig is die hen opvangt. Het gaat erom dat zij het gevoel krijgen dat ze er mogen zijn, ze belangrijk zijn. Het tweede principe gaat om begrenzing. Mensen vinden het prettig om contact te hebben, maar zoeken daarbij wel naar begrenzing. Buren die nog geen nauwe band hebben vinden het bijvoorbeeld prima om een beetje naar elkaar om te zien. Maar het moet wel licht blijven. Daarmee in lijn volgt het derde principe: *freedom to disengage*.”

Freedom to disengage?

“Mensen willen de vrijheid voelen om iets aan te gaan, maar dezelfde vrijheid om daar weer uit te stappen. Ontwikkel dus plekken waarbij dit gemakkelijk kan. Het vierde principe is wederkerigheid; beide partijen moeten kunnen geven en ontvangen. Juist voor mensen met een beperking is dat belangrijk. Zij zitten al zo vaak in die ontvangende, afhankelijke rol. Het vijfde principe is gezamenlijkheid. Zorg ervoor dat mensen iets gezamenlijks kunnen doen. Vergeet daarbij niet dat mensen met een lichte kwetsbaarheid daar meestal liever niet op willen worden aangesproken. Het is goed om de gezamenlijke activiteiten een voortdurend karakter te geven. Daarmee bouw je een zekere duurzaamheid in het contact in.”

“Actieve solidariteit heeft actieve ondersteuning nodig. Als je je handen ervan aftrekt, stort het in.”

In onze ontwikkelingen valt het mij op dat er nauwelijks iets gebeurt als ik geen gezamenlijke activiteiten organiseer en het stopt zodra ik weg ben. Dat vind ik best ingewikkeld...

“Ik begrijp helemaal wat je zegt. De overheid verwacht van ons dat wij het steeds meer helemaal zelf gaan doen. Ik vind dat een hele naïeve gedachte. Uit onderzoek is gebleken dat burens graag iets voor elkaar betekenen. Maar als er geen (welzijns)professionals meer bij een initiatief betrokken zijn, vallen de mensen met een zorgbehoefte als eerste uit. Mensen willen best contact. Maar dan wel met een soort vangnet, zodat ze weten bij wie ze terecht kunnen wanneer iemand bijvoorbeeld psychotisch wordt. Actieve solidariteit heeft actieve ondersteuning nodig. Als je je handen ervan aftrekt, stort het in.”

Al het voormoemde in achtgenemend: voor een zorgzame, inclusieve samenleving moet het verschil veel serieuzer worden genomen en per plek of ontwikkeling worden gekeken naar wat de verschillen zijn en waaraan de mensen met verschil behoefte hebben.

“Exact. In alle discussies die er nu zijn over de veranderende verzorgingsstaat zie je dat er heel veel wordt gedacht aan ouderen en eenzaamheid. Maar het wordt ineens superingewikkeld als we mensen invoegen die net een beetje anders zijn. Dan zie je dat er niet goed wordt nagedacht over hoe je het verschil serieus kan nemen. Er zijn allemaal idealen over een zorgzame samenleving. Maar als we niet consequent nadenken dat die dan inclusief moet zijn, hebben we écht een probleem. Tenminste voor deze mensen.”

“Ik wil dat het niet alleen maar bij ideeën blijft; ik wil die ideeën daadwerkelijk realiseren.”

Enthousiasme

“Ik heb culturele en maatschappelijke vorming gestudeerd. Dat ik in dit werkveld terechtgekomen ben, is dus niet zo gek. Ik ben eigenlijk altijd iemand geweest die mensen met elkaar wil verbinden. Als er iets moet gebeuren, ben ik meestal de eerste die opstaat. Mijn man zegt weleens: ‘Kristel, doe het nou een keertje niet.’ Ik heb af en toe wel iemand nodig die mij een beetje afremt. Maar ik vind het gewoon ontzettend leuk om te doen.”

Resultaatgericht

“Mijn kracht is dat ik goed kan luisteren. Daardoor hoor ik wat mensen écht willen en wat ze kunnen. Bij mij komen er dag en nacht ideeën op. Ik sta altijd aan. Dat is niet altijd even fijn. Liggend in mijn bed kan ik zomaar ineens denken: oh, die en die moeten we met elkaar verbinden en als ik die met die laat spreken, kan daar zeker iets moois uit voortkomen. Ik ben daarin ook best doortastend, vind ik zelf. Ik geef niet snel op. Ik wil dat het niet alleen maar bij ideeën blijft; ik wil die ideeën daadwerkelijk realiseren.”

Brabantse vibe

“Mijn werkveld ligt vooral in Brabant. Daar kom ik vandaan. Je zult mij daar ook niet snel weg krijgen. Ik heb het gevoel dat ik als mede-Brabander sneller iets voor elkaar krijg dan wanneer iemand van buitenaf komt. Er hangt toch vaak een soort Brabantse vibe. Zo van: wij Brabanders onder elkaar. We begrijpen elkaar sneller, delen vaak dezelfde humor. Laatst wilde ik iets plannen en dat doen we dan als vanzelf om carnaval heen. Dat is toch leuk. Dan heb je gelijk een gemene deler.”

Struikroven

“Die gemene deler zie ik ook als we gaan struikroven. Per jaar gaan er honderden voetbalvelden aan groen verloren. Als er ergens een woonwijk wordt gesloopt, redden wij met Stichting Struikroven het groen en geven dat elders een tweede leven. Wij mobiliseren de buurt om samen met ons op ‘rooftocht’ te gaan. Buurtbewoners mogen al het groen meenemen en kunnen dat bijvoorbeeld in hun eigen tuin terugplanten. Zo dragen we bij aan de biodiversiteit en vergroening. Een dagje struikroven verbindt enorm. Het is moeilijk uit te leggen, maar is echt magisch.”

Hero

“Ik ben de communitymanager van Hero van Breda, een gebiedsontwikkeling van AM. Bij deze ontwikkeling staan ontmoeting, verbinding, sport en genieten van het groen centraal. Ik heb de Socie-app inmiddels al helemaal gevuld. Hier kunnen toekomstige bewoners zich aanmelden voor verschillende groepen, zoals de moestuingroep, de pluktuingroep of beweging in de buitenlucht. En er komt natuurlijk nog veel meer. Club Hero vormt het centrum van de buurt. Een toffe ontmoetingsplek waar we bijvoorbeeld soep kunnen maken van de tomaten die we zelf in de moestuin hebben geoogst. Eigenlijk komt bij Hero van Breda alles samen wat ik belangrijk vind: een bloeiende community bouwen in en met behulp van het groen.”

Beroep

Community builder, kwartiermaker, placemaker, struikrover, groene verbinder

Leeftijd

42

Trots op

Dat ik een leegstaand Philips-pand in Eindhoven heb getransformeerd tot een van de hotspots voor de creatieve maakindustrie.

Key in placemaking is...

Luisteren naar wat de gemeenschap zelf wil, hierop anticiperen en gezamenlijk werken naar een duurzame programmering.

Het Butterfly Effect

Zoals de vleugelslag van een vlinder in Brazilië een tornado kan veroorzaken in Texas, zo kunnen toevallige ontmoetingen tussen mensen een enorme impact hebben op het welzijn van bewoners in een buurt. Deze gedachte vormt de basis van Butterfly Effect, een sociale onderneming die partijen op het gebied van wonen, zorg en welzijn helpt bij de ontwikkeling van zorgzame, bruisende gemeenschappen. Stijn van Kreijl, oprichter van Butterfly Effect: "Een toevallige ontmoeting kan alles veranderen. Wij willen de kans op toeval vergroten."

“Deze ongelijkwaardigheid leidt tot uitsluiting, terwijl we juist inclusie nastreven.”

Stijn van Kreijl werkte jarenlang in de langdurige zorg. Eerst als muziektherapeut, later als begeleider, locatiemanager en projectleider. Door zijn werk raakte hij er steeds meer van overtuigd dat mensen het nodig hebben om ervoor anderen te kunnen zijn. “Het is een intrinsieke menselijke behoefte. Er komt zoveel betekenisgeving uit voort. Ik ben ervan overtuigd dat wij daar allemaal beter en gelukkiger van worden,” zegt Stijn. “Maar onze verzorgingsstaat is ervan oudsher op gericht om mensen met een bepaalde zorgbehoefte uit de samenleving te halen om hen goede zorg te kunnen verlenen in verpleeghuizen. Daarmee hebben we mensen onbedoeld de kans ontnomen om er voor anderen te kunnen zijn.” Door alles aan zorginstellingen over te laten, wordt er volgens Stijn geen appel meer gedaan op onze gemeenschapskracht. Stijn: “Butterfly Effect wil die gemeenschapskracht terugbrengen en versterken.”

Betuttelend standpunt

Maar het gaat niet alleen om het terugbrengen van onze gemeenschapskracht. Stijn wil met Butterfly Effect ook de ongelijkwaardigheid tussen mensen met en zonder zorgbehoefte verkleinen. Deze ongelijkwaardigheid vloeit voort uit de wijze waarop wij in Nederland de verzorgingsstaat hebben ingericht. “Sinds de kerk zich zo’n driehonderd jaar geleden over zorgbehoevenden ging

ontfermen, is er sprake geweest van een hiërarchische relatie in de zorg,” legt Stijn uit. “Dat begon met de manier waarop broeders en nonnen voor hulpbehoevenden zorgden en is versterkt door de professionalisering van zorg in de vorige eeuw.” Hoewel we het tegenwoordig steeds vaker hebben over meer gelijkwaardigheid, over meer regie van cliënt en mantelzorgers en het terugbrengen van zorg in de wijk, gebeurt dit vaak vanuit ‘een vrij betuttelend standpunt’, vindt Stijn. “De zorgorganisatie bepaalt hoe het wordt geregeld. Deze ongelijkwaardigheid leidt tot uitsluiting, terwijl we juist inclusie nastreven.”

Zorg en wonen

Volgens Stijn is meer gelijkwaardigheid een voorwaarde voor een samenleving waarin mensen meer voor elkaar gaan zorgen. Maar dan moet er wel eerst kritisch worden gekeken naar hoe we nu wonen. “Zelfs in het bestemmingsplan is er sprake van exclusie,” merkt hij op, doelend op het onderscheid tussen de bestemming ‘wonen’ of ‘zorg’. “We zouden de woon- en zorgfuncties veel meer moeten combineren. We bevinden ons nu in een situatie waarin je als vrijwilliger te gast bent in het professionele domein van de zorgprofessional die vertelt wat wel en niet mag. We bewegen naar gemeenschappen waar de zorgprofessional te gast is in de gemeenschap. De manier waarop we wonen inrichten

“Buurtverbinders zijn bevlogen bewoners, die met hun talenten willen bijdragen aan de gemeenschap.”

kan zorgen voor een appel op onze samenredzaamheid en gemeenschapskracht, en draagt eraan bij dat zorginstellingen zich anders gaan verhouden tot bewoners.”

Buurtverbinders

Butterfly Effect heeft inmiddels geholpen bij de ontwikkeling van tal van zorgzame, bruisende gemeenschappen. Gemeenschappen waar wonen en zorg op een of andere manier meer worden gecombineerd. Buurtverbinders spelen daarbij een essentiële rol. “Buurtverbinders zijn bevlogen bewoners, die met hun talenten willen bijdragen aan de gemeenschap,” legt Stijn uit. “Cruciaal hierbij is dat zij zelf ook op zoek zijn naar verbinding.” De buurtverbinders worden zorgvuldig door Butterfly Effect geselecteerd. Zij komen te wonen op plekken waar zo’n zorgzame, bruisende gemeenschap moet ontstaan. Het is de bedoeling dat zij twee dagdelen per week in de gemeenschap actief zijn op basis van hun eigen talent. Die talenten zijn heel divers; van koken tot klussen, van schilderen tot sporten. Stijn kijkt op naar een foto van een wat ouder echtpaar, hangend aan een muur in zijn kantoor. Onder de man staat ‘klussen’, onder de vrouw ‘kletsen’. “Het zijn alle twee talenten,” glimlacht hij. “Ze zorgen allebei op hun eigen wijze voor verbinding.” Het echtpaar woont in het Kloosterkwartier in Veghel, een nieuwbouwalocatie rondom

een oud klooster. “Het is prachtig om te zien wat daar gebeurt; hoe die toevallige ontmoetingen en gebeurtenissen zomaar ontstaan.”

Een vlinderslag

Butterfly Effect is op dit moment betrokken bij AM’s transformatie van zorgpark Reinier van Arkel in Vught. Hier zullen ruim negenhonderd nieuwe woningen worden gerealiseerd, terwijl de bestaande zorg blijft. Afgesproken is dat er in de komende jaren vijftientig buurtverbinders op het terrein komen wonen, meegroeïend met de ontwikkeling en verdeeld over de verschillende gebouwen. De onderneming denkt mee over hoe de zorgorganisaties nu al kunnen worden voorbereid op het toekomstige open zorgwoonlandschap. Volgens Stijn kan je daar niet vroeg genoeg mee beginnen. “Een zorgorganisatie moet wennen aan het idee dat ze in de toekomst een groot deel van het dagelijks leven niet meer zelf hoeft vorm te geven, maar dit in samenspraak met de gemeenschap gaat doen én dat die gemeenschap dat zelf ook graag wil. De buurtverbinders en toekomstige bewoners halen de buitenwereld naar binnen.” En plots is daar die kans op toeval; de kans op toevallige, levensveranderende ontmoetingen en gebeurtenissen. “Want de vleugelslag van een vlinder in Brazilië kan wel degelijk een tornado veroorzaken in Texas,” glimlacht Stijn.

“Ik probeer een brug te slaan tussen groepen die qua belangen uit elkaar liggen.”

Structurele oneerlijkheid

“Ik ben opgegroeid in Amsterdam. Als kind zat ik op een heel diverse basisschool. Omdat ik goed kon luisteren en het leuk vond om binnen de bestaande verschillen te zoeken naar verbinding, vervulde ik op school een soort mediatorrol. Ik was de enige uit de klas die naar het VWO ging. Dit had niets te maken met de intelligentie van de andere kinderen. Het kwam voornamelijk door hun achtergrond. Door de kansen die ik wel had en zij niet. Ik werd mij toen voor het eerst bewust van de structurele ongelijkheid in de stad.”

Antropologie

“Als antropoloog bekijk ik het leven in steden vanuit de mensen die er wonen en ook de frictie die daarin ontstaat. Wat mij drijft, is kijken hoe we betekenis kunnen geven aan het invullen van de ruimte op verschillende manieren en hoe we samen in steden kunnen leven. Ik probeer een brug te slaan tussen groepen die qua belangen uit elkaar liggen en ook tussen beleidsmakers en de mensen om wie het gaat. Want ik zie dat het gat daar alleen maar groter wordt omdat er steeds minder vertrouwen is.”

Red Light District

“Ik ben altijd vrij activistisch geweest in mijn onderzoek en mijn werk. Ik heb mijn masterscriptie geschreven over de Red Light Districts van Londen en Amsterdam. Gebieden die onder druk staan omdat mensen daar allemaal verschillende ideeën over hebben en er veel overlast is. Ik vond het moeilijk te zien dat daar allerlei beslissingen werden genomen, terwijl de sekswerkers, de groep die het meeste merken van het beleid, aangaven dat ze zich niet gehoord voelden. Ik ben er trots op dat het mij in mijn vervolgonderzoek is gelukt om hun vertrouwen te winnen en hen aan tafel te krijgen.”

Just Design Toolbox

“Naast mijn werk als onderzoeker, begeleid ik co-creatieprocessen in ruimtelijke ontwerpogaves. Ik heb drie jaar lang twaalf architectenteams begeleid. Daarbij stond de vraag centraal hoe zij een ontwerp meer rechtvaardig konden maken. Aan de hand daarvan hebben we de Just Design Toolbox ontwikkeld. De toolbox helpt ontwerpers, maar ook beleidsmakers, bewoners en belanghebbenden helderheid te krijgen over de rechtsvaardigheidsvraagstukken die spelen en daarin keuzes te maken. Het doel is het creëren van een rechtvaardige ruimte waarin iedereen mee kan doen en iedereen wordt erkend. Dat is ontzettend belangrijk.”

Gelijke kansen

“Er komt steeds meer druk op grote steden om mensen te huisvesten en de openbare ruimte voor zoveel mogelijk soorten gebruikers in te richten. Dat er genoeg goede voorzieningen zijn voor iedereen. Dat iedereen gelijke kansen heeft zich te ontwikkelen. Het is een enorme uitdaging. Met ruimtelijk ontwerp los je geen structurele onrechtvaardigheid op. Maar je kan wel kaders scheppen om het beter te maken. Ik zie het als een verantwoordelijkheid van ontwerpers om aan rechtvaardigheid bij te dragen.”

Beroep

Antropoloog, co-creatie in ruimtelijke ontwerpprocessen

Leeftijd

35

Trots op

Dat ik het vertrouwen heb gewonnen van de sekswerkers op de Wallen en hen aan tafel heb gekregen. Want dat zijn de mensen om wie het óók gaat.

Key in placemaking is...

Luisteren naar de mensen om wie het gaat en werk bottom-up, niet top-down.

Park Voorburg

Voor de transformatie van het historische Zorgpark Reinier van Arkel in Vught wendde AM zich tot ontwerpbureau Karres en Brands. AM sprak met architect en landschapsarchitect Darius Reznek over deze bijzondere herontwikkeling. "Park Voorburg wordt een open woonlandschap waar welzijn en verbinding centraal staan."

“Er ontstaan
verbindingen
die je anders
nooit zou krijgen.”

Op zijn dertiende ontwierp Darius Rezek – geboren in Roemenië – zijn eerste woning. “Als kind wilde ik al dingen bouwen. Ik was altijd aan het schetsen. Toen ik dertien was mocht ik van mijn ouders hun appartement ontwerpen. Dat was een drama. Het klopte van geen kant. Elke kamer had een andere kleur. Er stond een muur met een raam midden in de woonkamer. Toch hebben mijn ouders het letterlijk zo laten bouwen,” glimlacht Darius. Hij studeerde architectuur aan de Ion Mincu University of Architecture and Urbanism in Boekarest. Daarna ging hij als architect aan de slag. “Maar ik merkte dat ik veel integraler en op grotere schaal wilde ontwerpen.” Daarom ging hij naar de Universiteit van Wageningen om landschapsarchitectuur te studeren. “Ik koos enerzijds voor Nederland omdat de verdichtingsopgaves hier vanwege de schaal zo dringend zijn, anderzijds omdat de kennis van landschapsarchitectuur hier echt geweldig is.” Inmiddels is Darius vele integralere en grotere ontwerpen verder. “Park Voorburg is daar een prachtig voorbeeld van.”

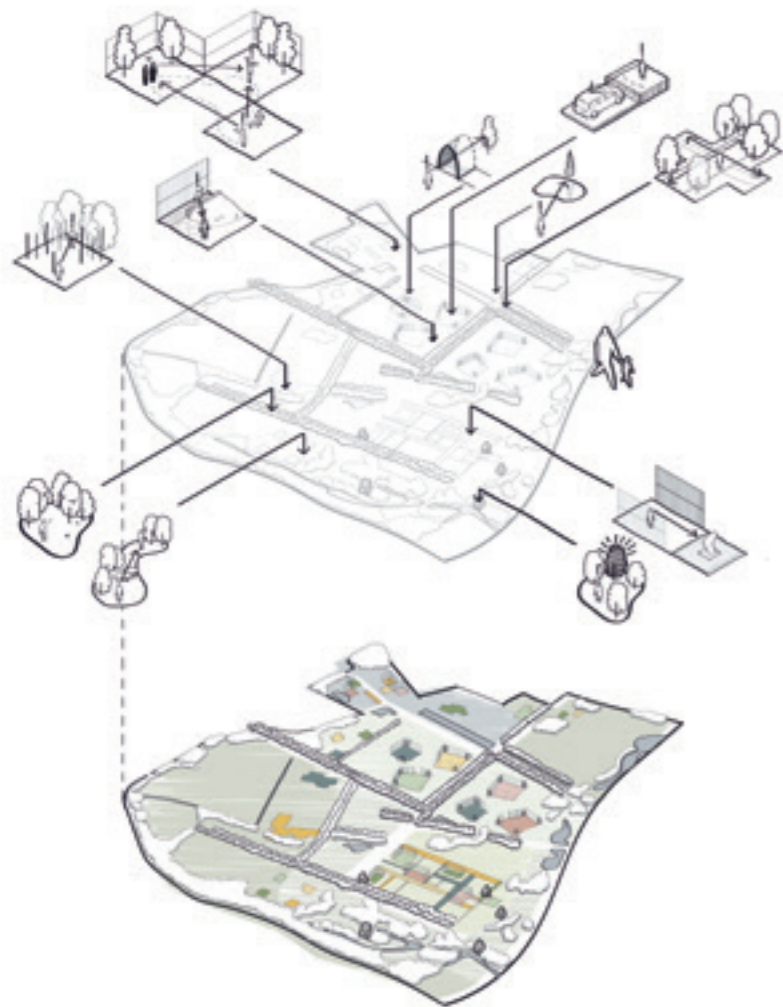
Zorgopgave

Darius heeft veel ervaring met ontwikkelingen waar zorg op de een of andere manier centraal staat. Net zoals dit bij

Park Voorburg het geval is. “Ook dit is momenteel een dringend vraagstuk,” zegt Darius. “Ooit waren zorg en wonen gesplitst. Wat dat betreft was Reinier van Arkel zijn tijd ver vooruit.” Darius doelt op de rijke Brabantse koopman, die leefde aan het begin van de vijftiende eeuw. Van Arkel streefde toen al naar inclusie en meedoen van ‘sinnelosen’; mensen met psychische kwetsbaarheden. “Maar wij hebben altijd de neiging gehad om kwetsbare mensen te scheiden en ergens aan de rand te plaatsen. Zo van: zorg hier, wonen daar. Maar dat kan nu niet meer. Bovendien zien veel mensen tegenwoordig gelukkig ook in dat het scheiden van kwetsbare groepen niet goed is.” Het historische, groene landschap van Park Voorburg wordt getransformeerd volgens een integrale visie op wonen en zorg. Er worden ruim negenhonderd nieuwe woningen gerealiseerd, terwijl de bestaande zorg blijft. Park Voorburg wordt een zorgzame buurt, waar bewoners bewust kiezen voor een inclusieve leefomgeving en het delen van hun buitenruimte. Darius vindt het geweldig. “Door onze ervaring in de ontwikkeling van vergelijkbare plekken, weet ik dat mensen elkaar echt kunnen en willen helpen. Er ontstaan verbindingen die je anders nooit zou krijgen.”

Het karakter van de gebouwen wordt niet bepaald door het gebouw zelf, maar door de collectieve ruimte.

Tabula rasa

Toen Karres en Brands door AM werd benaderd en Darius zag om wat voor transformatie het ging, veerde hij meteen op. "Dit heeft alles in zich om een fantastische plek te worden. Het landschap is zo mooi. De natuurlijke structuur bestaat niet alleen uit velden en bossen, maar er zijn ook prachtige lanen. Daarnaast zijn er bestaande mooie en minder mooie gebouwen waar we rekening mee moeten houden. Wij vonden het een uitdaging om binnen deze bestaande context te moeten opereren. Dit is beslist geen tabula rasa. Geen onbeschreven blad. Of in dit geval: geen onbeschreven plek." De uitdaging zat er voor het team – een samenwerking tussen Karres en Brands met Wenink Holtkamp Architecten en Namu Architecture – vooral in om goed te luisteren naar de bestaande context en vanuit die context iets schetsen wat heel goed past en toch verrassend is. "Dat is meteen ook de sleutel van deze opgave. In een tender is iedereen vaak gewend om met een briljant idee te komen en dat wordt het dan. Punt. Maar hier was de opgave andersom. Wij hebben de gevleugelde uitspraak van de bekende

Deense stedenbouwer Jan Gehl in dit ontwerp ter harte genomen: *'First life, then spaces, then buildings... The other way around never works.'*"

Kracht en visie

Darius is de gedroomde ontwerper voor deze transformatie. In 2020 werd hij door zijn unieke ontwerp aanpak vanuit landschappelijke context opgenomen in Europe's 40 under 40 talent in Architecture and Design. "Ik denk vooral vanwege mijn integrale visie. Een visie die bij Park Voorburg heel goed van pas komt." Vanuit het bestaande landschap en de bestaande zorg kwam het team op het idee van een soort getrapte collectiviteit. "Wij hebben in het ontwerp een zekere gradatie toegepast. Alle plekken zijn ontworpen met een bepaalde interactie van doelgroepen in gedachten. Met name de interactie tussen wonen en zorg. De situatie van sommige cliënten vraagt bijvoorbeeld om bepaalde prikkels, die van anderen juist om meer rust. Dat spanningsveld tussen prikkels en rust is echt cruciaal. Denk aan een pluktuin voor prikkels, of een bank midden in het bos voor rust."

“Alle plekken zijn ontworpen met een bepaalde interactie van doelgroepen in gedachten.”

“Park Voorburg wordt een open woonlandschap waar welzijn en verbinding centraal staan.”

Alle gebouwen zijn ontworpen met ruimte voor interactie.

In Park Voorburg zijn straks veel van dit soort plekken te vinden en ze worden allemaal met elkaar verbonden door een rijk netwerk van paden. “Deze paden zijn op de een of andere manier herkenbaar gemaakt. Zie het als het ‘broodkruimelpad’ van Hans en Grietje. Die herkenbaarheid geeft cliënten houvast.”

Inclusiviteit

In Park Voorburg gaat het niet alleen om de cliënten, maar ook om de toekomstige bewoners, en bovenal om de onderlinge verbinding met elkaar. Hier zal actief worden gewerkt aan een sterke, betrokken buurt. “Alle gebouwen, van appartementencomplexen tot villaclusters tot rijwoningen, zijn ontworpen met ruimte voor interactie,” vertelt Darius. “Denk aan een communityspace in een appartementencomplex, een gedeelde binnentuin of een gemeenschappelijk plein. Het karakter van de gebouwen wordt niet bepaald door het gebouw zelf, maar door de collectieve ruimte. Die heeft altijd een afwijkende vorm met open herkenbare poorten, zodat mensen weten: daar moet ik heen. Dat is de essentie. We hebben

heel bewust gekozen voor minder privéruimte en meer gedeelde ruimte en de privéruimte zit altijd ingebed in het gebouw en de natuur.” In die natuur staat ook het stimuleren van sport en beweging centraal. “Ook dat zit overal in het landschappelijk ontwerp ingebed, met kleine sport- en speelvelden, wandelpaden, joggingroutes en fietspaden. Daar kunnen bewoners sporten, bewegen, elkaar ontmoeten. Eigenlijk komt daar alles samen. Park Voorburg wordt een open woonlandschap waar welzijn en verbinding centraal staan.”

Team Park Voorburg

AM heeft zich in de planvorming laten bijstaan door Karres en Brands (coördinerend Architect/Landschapsarchitect), Wenink Holtkamp Architecten, Namo Architecture, Michelle Gulickx, BAM Wonen, Schakel & Schrale, RPR Managers van Ruimtelijke Opgaven, Spark, Boverhoff Sloopwerken en Butterfly Effect.

“Ik kijk altijd hoe ik verschillende werelden kan samenbrengen.”

Twee werelden

“Als kind groeide ik op in een rijkere buurt, met vrijstaande huizen. Maar op mijn zevende gingen mijn ouders uit elkaar. Ik kwam toen samen met mijn twee zusjes, mijn broertje en mijn moeder te wonen in totaal andere wijk; een wijk met veel sociale huurwoningen. Zodoende kwam ik als kind in aanraking met twee verschillende werelden. We hebben destijds ook financiële problemen gekend. Ik denk dat ik mij daardoor zo graag inzet voor anderen en altijd kijk hoe ik verschillende werelden kan samenbrengen.”

Verbazingwekkend

“Toen ik na mijn studie Pedagogische Wetenschappen als activiteitenbegeleider en vrijwilligerscoördinator in de ouderenzorg werkte, viel ik van de ene verbazing in de andere. Zo werd een bewoner steeds maar weer in zijn rolstoel naar de bingo geduwd, terwijl hij duidelijk aangaf dat hij dit helemaal niet wilde. Ook hoorden ik en mijn collega, Ilse, hoe bewoners reisadvertenties uit de krant kregen voorgelezen. Letterlijk hoorden wij dan: ‘All-inclusive vakantie naar Turkije. Zeshonderdvijftig euro.’ Écht waar! Of The Bold and the Beautiful werd aangezet. Lagen er veertien senioren voor de tv te slapen. Het was zo schrijnend.”

Eindelijk gezien

“Ilse en ik vroegen ons af waarom er alleen maar activiteiten werden georganiseerd waar veel ouderen helemaal niet op zitten te wachten. Er zijn zoveel senioren die iets anders willen dan het geijkte aanbod in een verzorgingshuis, buurthuis of bibliotheek. Ons werd destijds verteld dat ouderen – vooral ouderen met dementie – niet te veel prikkels mochten krijgen. Maar wij merkten in het verpleeghuis juist dat wanneer wij iets met kennis deden, en dan op een wat dieper niveau, bewoners zich eindelijk serieus genomen en gezien voelden.”

Oud geleerd jong gedaan

“Zo zijn Ilse en ik op het idee gekomen om Stichting Oud Geleerd Jong Gedaan (OGJG) te beginnen. Bij ons staat de kenniscomponent altijd centraal. Wij streven ernaar dat generaties elkaar ontmoeten en door kennis worden verbonden. Dit doen we onder andere door het organiseren van zo’n vijfhonderd colleges per jaar in bibliotheken, wijkcentra en online. Daarbij laten we HBO- en WO-studenten vertellen over hun studie. Maar zij halen ook weer kennis en levenservaring op bij het publiek. Hierdoor wordt zo’n college heel interactief en leren oud en jong van elkaar.”

Suriname

“Een prachtig voorbeeld hiervan is een collegereeks die een geschiedenisstudent in de OBA in Reigersbos gaf over Nederlands-Indië. Zijn publiek bestond voornamelijk uit Surinaamse zeventigplussers, waarvan een aantal de indrukwekkende geschiedenis van Suriname van dichtbij had meegemaakt. De student luisterde naar hun verhalen en vroeg zich af waarom hij hierover amper iets leerde. Deze interactie bracht hem op het idee een minor over dit onderwerp te volgen. Dit is nou precies waarom wij met OGJG zijn begonnen. Om die wederzijdse interactie. Het leren van elkaar. Het samenbrengen van generaties. Het heeft zoveel impact. Als ik zie hoe mensen hiervan opbloeien, maakt mij dat best wel trots.”

Beroep

Directeur-bestuurder
Stichting OGJG

Leeftijd

38

Trots op

Dat het mij altijd lukt om vanuit liefde en verbinding in het leven te staan, ongeacht wat het leven mij brengt.

Key in placemaking is...

Ervoor zorgen dat mensen elkaar ontmoeten die elkaar normaal gesproken niet zo snel zouden ontmoeten.

In Middelharnis, op het eiland Goeree-Overflakkee, bevindt zich een bijzondere woonlocatie: Hernesseroord. Hier leven mensen zonder beperking samen met de cliënten van Zuidwester. Zij hebben een verstandelijke beperking of niet-aangeboren hersenletsel. Iedereen die twijfelt of samenleven met verschil mogelijk is, zou hier eens een kijkje moeten nemen. Op Hernesseroord is de sfeer gemoedelijk, ongedwongen. In Dok16 werken cliënten van Zuidwester. Bezoekers en bewoners kunnen er heerlijk lunchen of zelfgebakken taart eten, terwijl hun (klein)kinderen spelen in de naastgelegen speeltuin of de kinderboerderij. In de Kwekerij werken de cliënten met bloemen en planten die ter plekke kunnen worden gekocht. Net als de door hen in het Atelier vervaardigde tekeningen, schilderijen, vogelhuisjes en kaarten. Annemieke Visser, een bewoonster: "Toen mijn man en ik vertelden dat wij hier zouden gaan wonen, zeiden sommige mensen: 'Zou je dat wel doen?' Nou, ik vind het geweldig om hier te wonen! Juist samen met de bewoners van Zuidwester. Zij horen gewoon bij onze maatschappij."

Bijzonder Hernesseroord

“Het twaalfuurtje
is hier het
allerlekkerste.”

Klaudia, cliënt Zuidwester, werkt in Dok16

“De cliënten van Zuidwester hebben een zekere structuur nodig en als het erg druk is in Dok16 raken ze soms een beetje van hun à propos. Maar ze doen het heel goed en het is ontzettend leuk om hier te komen.”
Peter, bewoner van Hernesseroord

“Werken in het Atelier is rustgevend. Ik hou van het gezelschap, van de mensen om me heen.”

Laura, cliënt Zuidwester, werkt in het Atelier en Dok16

**“Door hun werk in de Kwekerij
voelen cliënten zich onderdeel
van de maatschappij.
Dat is enorm belangrijk.”**

Manuela, begeleidster Zuidwester

“Voor kwetsbare groepen is het gat tussen niet bewegen en in beweging komen gewoon heel erg groot.”

Niet vanzelfsprekend

“Als kind was ik altijd aan het voetballen. Als er maar ergens een plukje gras was, voetbalde ik daar met vriendjes. Ik groeide op in de Biblebelt, waar veel mensen streng gereformeerd zijn. Voor hen is beweging helemaal niet vanzelfsprekend. Veel van mijn vrienden mochten van hun ouders niet naar de voetbalvereniging. Zij moesten naar de kerk. Ze hadden thuis geen televisie, geen radio. En ja, op de voetbalvereniging werd muziek gespeeld. Allemaal barrières waar ik als kind, van een niet-gelovig gezin, maar weinig van begreep.”

Beweegcoach

“Het is eigenlijk de aanleiding geweest waarom ik nu iets met beweging voor kwetsbare groepen doe. Eerst als beweegcoach in Neder-Betuwe, een best wel uitdagende gemeente, midden in de Biblebelt. Hier heb ik zes jaar lang geholpen om mensen in beweging te krijgen die dit hard nodig hebben. Daar heb ik geleerd waar gemeentes zoal tegenaan lopen. Waarom bepaalde groepen inactief zijn. Wat de barrières van veel mensen zijn. Voor kwetsbare groepen is het gat tussen niet bewegen en in beweging komen gewoon heel erg groot.”

Drempel verlagend

“Toen ik Sportkunde aan de HAN in Nijmegen studeerde en het vak Student Company volgde, kwam alles eigenlijk heel mooi samen. Daar moesten wij namelijk met een groepje studenten een maatschappelijk probleem in kaart brengen en vervolgens een bedrijf opzetten dat iets aan dat probleem wilde doen. Toen is het idee van QR-FIT ontstaan. Met de realisatie van gratis en zichtbare beweegroutes in wijken wilden wij de drempel om in beweging te komen voor kwetsbare groepen verlagen.”

Actieve samenwerking

“Wij hebben dit bijna zes jaar lang gedaan. En het is beslist een goede eerste stap geweest. Maar gaandeweg ontdekten wij dat een beweegroute alleen niet genoeg is. Het valt of staat met een actieve samenwerking. Met hoe je partners en opdrachtgevers hierin meeneemt, zoals gemeenten, coaches, zorgprofessionals, de GGZ, het COA, een bijvoorbeeld een gebiedsontwikkelaar als AM. Als je die allemaal met elkaar verbindt, je in staat bent om echt samen met elkaar iets te creëren, bereik je daar veel meer impact mee.”

Tijd voor vernieuwing

“Daarom is QR-FIT dit jaar overgegaan in Soomove. Met Soomove richten wij ons op het structureel organiseren van gezondheid, ontmoeting en leefbaarheid in wijken en gebiedsontwikkelingen. Met een erkende community-aanpak en een sterke data- en impactlaag helpt Soomove om social impact niet alleen te activeren, maar ook meetbaar te maken en langdurig te borgen. Het is onze ambitie om in 2040 vijf miljoen mensen in beweging te krijgen. Dat zou toch geweldig zijn?”

Beroep

Oprichter QR-FIT en Soomove

Leeftijd

27

Trots op

De positieve sociale impact die wij op mensen hebben.

Key in placemaking is...

Het realiseren van domeinoverschrijdende samenwerkingsverbanden.

“Als een omgeving niet wordt gezien of gebruikt, bestaat hij niet.”

Machiel van Dorst is hoogleraar Environmental Behaviour and Design aan de TU Delft. Hij onderzoekt de wisselwerking tussen omgeving, gedrag en stedenbouwkundig ontwerp. Volgens Machiel zouden mensen en hun behoeften veel meer centraal moeten staan. “Want uiteindelijk ontwerpen wij voor mensen. Inzicht in de universele menselijke behoeften is voor een sociaal duurzaam stedenbouwkundig of architectonisch ontwerp essentieel.”

“Interactie is goed, maar het moet nooit te veel of dwingend worden.”

U studeerde zowel Bouwkunde als Omgevingspsychologie. Waarom koos u destijds voor deze twee studies?

“Ik ben altijd geïnteresseerd geweest in het gedrag van mensen. Maar als jongen wilde ik ook altijd weten hoe gebouwen worden gemaakt. Met deze twee studies kon ik die interesses combineren. Er waren destijds maar weinig studenten die, net als ik, voor deze combinatie kozen. Het is nu niet eens meer mogelijk. Tijdens de opleiding Bouwkunde komen de sociale wetenschappen maar minimaal voor. Dat vind ik jammer.”

U pleit voor meer aandacht voor het sociale aspect?

“Absoluut. Want uiteindelijk ontwerpen wij vóór mensen. De omgeving is een gebruiksobject. De bekende Amerikaanse psycholoog James Gibson zei ooit: ‘Als een omgeving niet wordt gezien of gebruikt, bestaat die niet.’ Dat is fascinerend. Het is gek dat wij de omgeving vaak niet als een gebruiksobject zien.”

Hoe komt dat?

“Omdat wij vaak niet weten voor wie we ontwerpen. We hebben wellicht een profiel of een bepaald beeld. Als het bijvoorbeeld om huur gaat voor het hogere segment, kunnen wij grofweg een inschatting maken van wie daar zoal op afkomt. Maar we weten niet waaraan de bewoners werkelijk behoefte hebben. We maken iets voor het gemiddelde en hopen dat we daarbij het meeste gedrag ondersteunen. Bij stedenbouw is het nog veel complexer. Dan ontwerp je namelijk voor iedereen.”

Waarmee moeten ontwerpers bij stedenbouw in ieder geval rekening houden?

“Inzicht in de universele menselijke behoeften is voor een sociaal duurzaam stedenbouwkundig of architectonisch ontwerp essentieel. Het is voor ontwerpers belangrijk om te begrijpen dat alle mensen dezelfde basale behoeften hebben. Gezondheid. Veiligheid. Die zijn het belangrijkste. Maar stedenbouwers en landschapsarchitecten moeten ook rekening houden met het feit dat hun doelgroep bestaat uit diverse mensen. Sommigen van hen zijn bijvoorbeeld slechtziend, anderen kind, of ouderen die problemen krijgen met het vinden van de weg en daardoor niet meer de deur uit durven en vereenzamen. Ga zo maar door.”

Dat klinkt als een lastige opgave...

“Dat is het ook. Maar het probleem is dat stedenbouwkundigen en architecten vaak niet goed naar bewoners en gebruikers luisteren. Een praktisch voorbeeld: in de architectuur zijn er bepaalde modes in hoe je bouwt. Sommige zaken zijn meer in de mode dan andere. Neem ramen in de voorgevel van het plafond tot aan de grond. Het is net alsof de straat zo bij mensen binnenkomt. Daar zit niemand op te wachten. Toch blijven architecten deze ramen in hun ontwerpen schetsen.”

U pleit voor de menselijke maat als inspiratiebron?

“Inderdaad. Daarbij zijn twee aspecten van belang. Ten eerste: leer het gedrag van mensen begrijpen. Begrijp dat zij het vervelend vinden als de straat doorloopt in hun woonkamer. Ook is het

goed in te zien dat mensen controle willen over hun omgeving en veiligheid zeer belangrijk vinden. Ten tweede: probeer manieren te vinden om toekomstige bewoners en gebruikers vanaf het begin af aan bij het ontwerp te betrekken. Dit is lastig, omdat ontwerpers dan wel moeten weten wie die toekomstige bewoners en gebruikers zijn.”

Waarom is die betrokkenheid essentieel?

“Enerzijds krijgen mensen hierdoor het gevoel dat ze invloed en controle hebben over het ontwerp. Anderzijds begrijpen zij het ontwerp hierdoor beter en maken het zich meer eigen.”

Volgens u is een belangrijk kenmerk van een duurzame stad dat mensen een gevoel van controle over hun leven ervaren. Waarom?

“Dat heeft te maken met de basisbehoefte van de mens. Wanneer je kijkt naar wat mensen het gelukkigst maakt, staan gezondheid en veiligheid voorop. Daarna komt interactie met de natuurlijke omgeving, oftewel het groen. Een ander belangrijk aspect is de sociale omgeving. Tot slot willen mensen controle hebben over alle voorgaande aspecten. Zij zijn gelukkiger als ze minimaal een gepercipieerde controle hebben.”

Op welke wijze kunnen ontwerpers bijdragen aan deze gepercipieerde controle?

“Geef mensen keuzes. Zorg er in een ontwerp bijvoorbeeld voor dat zij onveilige plekken – zoals een parkje in het donker – kunnen vermijden door hen een alternatief te bieden.

“Het is gek dat wij de omgeving vaak niet als een gebruiksobject zien.”

Ook vinden mensen het prettig als zij enige controle hebben over de medegebruikers van hun omgeving. Onbekend maakt onbemind. Als ze weten wie er in hun complex, straat of buurt wonen, geeft dat een veiliger gevoel. Een buurt mag nooit anoniem worden. Dan nemen mensen geen verantwoordelijkheid meer. Met als gevolg vervuiling, vandalisme, criminaliteit... Daarom moet in ieder ontwerp, groot of klein, rekening worden gehouden met ruimte voor verkeer en interactie.”

Wat bedoelt u precies met het hebben van controle over medegebruikers?

“Ik bedoel daarmee de controle die mensen hebben over de interactie met hun medemensen en de sociale controle die zij kunnen uitoefenen op straat.”

Hoe kunnen gebiedsontwikkelaars daar in een ontwikkeling rekening mee houden?

“Het beseft dat zij iets ontwikkelen dat straks eigendom wordt van iemand anders is heel belangrijk. Het gaat erom dat bewoners een gevoel van eigenaarschap krijgen. Gebiedsontwikkelaars moeten zich beseffen dat die bewoners straks de verantwoordelijkheid kunnen nemen voor hun omgeving. Eigenlijk dragen zij als het ware de controle over. Dat kan door in het ontwerp enerzijds rekening te houden met privacy, anderzijds met interactie, en het switchen tussen die twee.”

Kunt u dit toelichten?

“Het is goed om er in een ontwerp voorte zorgen dat er allerlei ruimtes en tussenruimtes zijn waar mensen elkaar zowel kunnen ontmoeten als vermijden. Bijvoorbeeld een portiek, een gemeenschappelijke binnentuin of een voortuintje. Dit zijn allemaal ruimtes die bijdragen aan het welzijn van mensen, omdat ze hen helpen bij de controle over hun sociale interactie.”

Omdat zij er zelf voor kunnen kiezen om zich terug te trekken of deel te nemen?

“Exact. Een simpele regel: er is meer sociale interactie in een straat met voortuintjes dan zonder. Dat is toch

fascinerend? Dit komt omdat bewoners die tuintjes ervaren als een veilige tussenzone tussen openbaar en privé. Ze kunnen rustig hun voordeur openen en een praatje maken met de burens. Hierdoor voelen zij zich meer thuis in de straat. Maar als ze willen, kunnen ze zo weer hun huis ingaan. Het is enerzijds uitnodigend, maar tegelijkertijd vrijblijvend, ongedwongen.”

Die ongedwongenheid is belangrijk?

“Absoluut. Mensen hebben in hun woonomgeving behoefte aan zwakke sociale interactie. Interactie is goed, maar het moet nooit te veel of dwingend worden. Het is voor gebiedsontwikkelaars, architecten en stedenbouwkundigen een uitdaging om de sociale interactie in een ontwerp goed te managen.”

Hoe kunnen zij dit goed managen?

“People go where people are. Het is goed om sociale interactie te stimuleren. Laat mensen bijvoorbeeld langs ontmoetingsplekken lopen. Al is het alleen om even gedag te zeggen. Geef ze de mogelijkheid deel te nemen. Maar geef ze tegelijkertijd ook een uitweg. Het moet vrijblijvend blijven. Dat is écht essentieel. Als ze door zo'n ruimte heen móeten, wordt het ongemakkelijk. Dan moeten ze een smoesje bedenken of teruglopen. Als ontwerpers dit in hun ontwerp goed en doordacht uitwerken, creëren ze daarmee een basis voor sociale cohesie en samenredzaamheid.”

Wat bedoelt u met samenredzaamheid?

“Onze koning zei eens in een toespraak dat wij als mensen zelfredzaam moeten zijn. In mijn ogen is dat een fout begrip. Niemand is zelfredzaam. We zijn samenredzaam. Of zouden dat meer moeten zijn. Hoe je het ook wendt of keert: we hebben elkaar nodig. Zeker in buurten waar mensen een bepaalde zorgbehoefte hebben of een laag inkomen is samenredzaamheid belangrijk. Ik pleit er dan ook voor dat ontwerpers een manier vinden om omgevingen te creëren waar het normaler en logischer wordt om een hand uit te steken. Want die samenredzaamheid is wel de toekomst. Daar moeten we samen echt meer voor doen.”

“Uiteindelijk gaat het erom dat mensen verbonden zijn met elkaar en op elkaar kunnen vertrouwen.”

Het begin

“Ik heb vroeger fotografie gestudeerd aan de Kunstacademie. Daarna heb ik een paar films gemaakt, waarvan er een op een congres in Cannes in première ging. Die film was voor Digital Equipment, een groot computerbedrijf. Dat was in 1989. Het begin van de opkomst van de 3D computergraphics. De software hadden wij zelf ontwikkeld. Niet eerder was er zes minuten virtual reality met live action van hoge kwaliteit geproduceerd en op film uitgebracht. Door dit succes werden veel grote film- en productiehuizen klant. We hadden kantoren in Amsterdam, Hongkong en Chicago.”

Van individualisering naar verbinding

“Deze innovatie gaf een versnelling aan de communicatiemogelijkheden en grote investeringen in de jaren negentig, de start van veel Big Tech bedrijven in Silicon Valley. Ik vroeg mij af of dit nou wel zo’n goede ontwikkeling was. Het sociale klimaat en de communicatiemogelijkheden werden onbegrensd voor iedereen. Verloren wij hierdoor niet de verbinding met elkaar? Destijds werd deze zorg nog niet zo gedeeld. Inmiddels leven we in een overgeïndividualiseerde wereld. Met alle gevolgen van dien. Ik wilde weer op zoek naar die verbinding met elkaar. Daarom ben ik rond de eeuwwisseling gestart met wat nu Coloci is geworden.”

Coloci (Ko-lo-kie)

“Wij stelden onszelf de vraag: hoe blijven we met elkaar verbonden en kunnen we op elkaar blijven vertrouwen? Via een onconventionele leerweg van vijftienvintig jaar hebben wij daar met Coloci de antwoorden op gevonden. Door mensen te helpen met een maatschappelijk initiatief hebben wij geleerd wat mensen onderling bindt. Wat hun gedeelde intrinsieke motivatie is waardoor zij samen dingen voor elkaar krijgen. Dat is de kern van wat wij doen: mensen met maatschappelijke initiatieven helpen om zelfstandig en op basis van onderling vertrouwen samen de gezamenlijke zin vorm te geven.”

Intrinsieke motivaties

“Waar draait het nu werkelijk om in het leven? Door Coloci weten wij inmiddels dat het antwoord op die vraag eigenlijk voor iedereen hetzelfde is. Het gaat om plezier, steun, hoop, grip op het leven, gezondheid, kwaliteit van leven en ontwikkeling, en combinaties daarvan. Dit is eigenlijk de essentie van wat mensen beweegt om met elkaar vooruit te komen. Motivaties voor verbinding die je niet kunt claimen, maar wel kunt helpen realiseren ten einde in contact te komen met elkaar.”

Samen bouwen

“Die gedeelde intrinsieke motivaties staan al lange tijd niet meer centraal. Ook niet bij organisaties, instituties en bijvoorbeeld bouwconcerns. Al zie ik dat gebiedsontwikkelaars zichzelf steeds vaker de vraag stellen: hoe kunnen we die gemeenschapskracht bedienen? Ze zijn hierin vaak nog zoekende. Voor placemakers en ontwikkelaars blijft het een hele kunst om te blijven luisteren naar wat mensen samen willen en kunnen, hoe je daaraan waarde toevoegt en hoe je de eigen regie van de betreffende gemeenschap waarborgt. Uiteindelijk gaat het erom dat mensen verbonden zijn met elkaar en op elkaar kunnen vertrouwen.”

Beroep

Oprichter Stichting Coloci

Leeftijd

63

Trots op

De ontwikkeling van het gedachtegoed van Coloci. Het sluit heel goed aan op hoe ik ben.

Key in placemaking is...

Dat mensen verbonden zijn met elkaar en op elkaar kunnen vertrouwen.

Al geruime tijd ben ik toezichthouder bij een zorginstelling die mensen met een zorgbehoefte ondersteunt bij het vinden en behouden van hun plek in de samenleving. Het gaat om ouderen en mensen met een psychische kwetsbaarheid of verstandelijke beperking. Soms wonen zij op zorglocaties midden in de stad, midden in onze samenleving. Onderdeel zijn van de samenleving is van onschatbare waarde. Tegelijkertijd staat de zorg al jaren onder druk en worden dit soort plekken steeds schaarser. Juist die spanning raakt mij, omdat dit raakt aan de kern van mijn werk: hoe zorgen we ervoor dat iedereen een plek houdt in onze samenleving?

Omgekeerde integratie

Als maatschappelijk gedreven gebiedsontwikkelaar zet AM zich in voor iedereen in onze samenleving. Juist ook voor deze groepen, die het misschien wel het hardste nodig hebben. Inmiddels hebben we verschillende buurten gerealiseerd waarbij sprake was van omgekeerde integratie; een ontwikkeling waar mensen zonder beperking integreren in de leefomgeving van mensen met een beperking. Landgoed Wickevoort en Hernesseroord zijn daar twee mooie voorbeelden van en we kijken uit naar de transformatie van zorgpark Reinier van Arkel in Vught.

Mensen samenbrengen

Op deze plekken gaat het erom dat wij mensen met een bepaalde zorgbehoefte samenbrengen met nieuwe, toekomstige bewoners. Dit is een prachtig uitgangspunt, of zoals Femmianne Bredewold – bijzonder hoogleraar samenleven met verschil – het in het hoofdinterview in deze AMuse verwoord: “Als je denkt vanuit het verschil en anderen mogen invoegen, levert dat iets heel anders op.” In onze veranderende samenleving waarin er steeds minder geld beschik-

baar is voor zorg en de woningnood hoog blijft, zijn we genoodzaakt te zoeken naar andere, meer integrale oplossingen. Ik ben ervan overtuigd dat dit soort gebiedsontwikkelingen, waarin zorg en wonen samenkomen, een van de sleutels is voor de toekomst.

Acceptatie, begrip en inclusiviteit

Op basis van onze ervaring met dit soort projecten heeft AM belangrijke lessen geleerd. Zo is het essentieel dat alle betrokkenen in een zo vroeg mogelijk stadium bij de ontwikkeling worden betrokken. Dat geldt voor de cliënten, ouders, verzorgers en bestuurders van de bestaande zorginstelling, maar ook voor omwonenden en de nieuwe bewoners. Daarnaast is het belangrijk om toekomstige bewoners zorgvuldig te selecteren. Juist bij omgekeerde integratie moet er sprake zijn van acceptatie en begrip, van inclusiviteit en een zekere mate van zorgzaamheid, van mensen die een bijdrage willen leveren aan de maatschappij.

Het kan ons allemaal overkomen

Zo hebben wij potentiële bewoners van Landgoed Wickevoort gevraagd om een motivatiebrief. We ontvingen bijzondere en vaak heel persoonlijke verhalen. Soms van mensen die een kind, partner of ouder hebben met een zorgbehoefte. Dat raakt aan iets fundamenteels. Want dat vergeten we weleens: het kan ons allemaal overkomen. Juist daarom denk ik dat we allemaal een zekere verantwoordelijkheid hebben en, waar mogelijk, extra naar elkaar moeten omzien. Want als we dat niet doen, lopen we het risico dat deze mensen straks helemaal geen plek meer vinden in onze maatschappij.

Ronald Huiskeshoven,
Managing Director van AM
en tevens voorzitter
van NEPROM

AM¹

**ONTWIKKELAARS
VAN IMPACT**